SVERIGES SKOLLEDARE

u.remissvar@regeringskansliet.se

Dnr U2026/01497

Stockholm 2026-11-11

Yttrande över En ny speciallärarutbildning (SOU 2026:50)

Sammanfattning

- Sveriges Skolledare bifaller utredarens förslag 7.1 om en ny speciallärarexamen och delar bedömningen att det finns uppenbara fördelar med en specialpedagogisk examen istället för två.

- Sveriges Skolledare vill problematisera utredarens förslag 7.2 om att den nya utbildningen ska innehålla specialiseringar vilka ger specialpedagogiska kompetenser relaterade till skolformer, stadier och grundläggande lärarutbildningar. Det finns såväl förväntade vinster som risker för nackdelar med utredarens förslag. Förbundet föreslår att systemet, om det införs, kompletteras med kortare fördjupningskurser för att tillfredsställa behovet av mer specificerad kompetens hos vissa huvudmän.

- Sveriges Skolledare bifaller utredarens förslag 7.3 om en undervisningsnära och professionsinriktad examen. Förbundet betonar samtidigt vikten av att utbildningen fortsatt behöver förbereda för utrednings- och utvecklingsarbete som rör såväl elever som organisationer och lärmiljöer.

- Sveriges Skolledare bifaller utredarens förslag 7.4 om krav på lärarlegitimation som krav för speciallärarexamen. Förbundet avråder dock från den delen av utredarens förslag som innebär att behörigheten till en fortbildning inom det specialpedagogiska fältet ska begränsas till den skolform som den tidigare lärarlegitimationen omfattade. En sådan ordning skulle i onödan riskera att begränsa lärares möjligheter att utvecklas inom yrket under en hel yrkeskarriär.

- Sveriges Skolledare har inget att invända mot utredarens förslag 7.5 om ikraftträdande, övergångsbestämmelser samt följdändringar i

förordning (2011:326) om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare.

- Sveriges Skolledare bifaller utredarens förslag 8.1 om förstärkt utbud av speciallärarexamens specialisering mot anpassad grundskola, anpassad gymnasieskola och specialskolan inom Lärarlyftet.

- Sveriges Skolledare bifaller förslag 8.2 om komplettering för breddad behörighet under en övergångsperiod.

Övergripande synpunkter

Sveriges Skolledare har med tillfredsställelse noterat att utredaren har genomfört ett stort antal samtal med företrädare för skolledarprofessionen och hänvisar i flertalet motivtexter till de synpunkter som framkommit under dessa intervjuer. Förbundet menar att detta bör utgöra en god grund för funktionella förslag som har potential att faktiskt förbättra kvaliteten i skolans inre arbete.

Samtidigt ser förbundet att en grundläggande orsak till den problematik med bristande tillgång till specialpedagogisk kunskap som många skolledare ger uttryck för, i grunden handlar om att skolenheter i Sverige generellt är relativt små. Det kommer, för väldigt många skolledare, sannolikt alltid att vara svårt att erbjuda exakt rätt specialpedagogisk kompetens för elevers skiftande behov oavsett hur man väljer att organisera utbildningen inom det specialpedagogiska fältet.

Utredaren refererar till granskningar som återkommande visar på brister i de tidiga och samordnade insatserna. Sveriges Skolledare har ingen anledning att ifrågasätta de slutsatserna men vill samtidigt framhålla att många rektorer står inför utmaningar där elevernas behov inte fullt ut möts av organisationens tillgängliga resurser. Att styra om en skolas organisation för att i högre utsträckning möta alla elevers behov förutsätter en samsyn och kräver insatser från alla nivåer. Det är ett arbete där fler än rektor behöver vara delaktiga.

Förslag 7.1 En ny speciallärarexamen som ersätter hittillsvarande specialpedagogiska examina.

Sveriges Skolledares uppfattning är att utredarens förslag i stor utsträckning vilar på en verklighetsförankrad beskrivning av de styrkor och utmaningar som kan kopplas till det specialpedagogiska uppdraget i dagens utbildningssystem. De specialpedagogiska behoven kan variera avsevärt och

utbildningen för uppdraget behöver därför vara bredare än vad som i dagsläget är fallet med de två specialiserade utbildningarna.

Förslag 7.2 Specialpedagogiska kompetenser relaterade till skolformer, stader och grundläggande lärarutbildningar.

Utredarens förslag om att införa specialiseringar som är avpassade efter skolväsendets respektive skolformer och stadier samt de grundläggande lärarutbildningarna har såväl för- som nackdelar.

Till baksidorna hör en mer begränsad arbetsmarknad för de nya speciallärarna när den enda möjligheten blir att fördjupa sig inom ramen för den utbildning de valde i början av sin karriär. Det går att ifrågasätta om det är eftersträvansvärt att på detta sätt begränsa lärares möjligheter att byta inriktning under ett långt yrkesliv. Detta upplägg kan försvåra kompetensförsörjningen för vissa skolhuvudmän.

En annan möjlig negativ sida är att den ämnesspecifika kompetensen kan riskera att försvagas, vilket framförallt kan innebära utmaningar för de nya speciallärare som ska arbeta brett inom grundskolans senare årskurser, gymnasieskolan och vuxenutbildningen. Det har sannolikt redan idag funnits sådana utmaningar, inte minst för mindre skolor. Med det nya förslaget blir det sannolikt ännu svårare att hitta den form av djup ämnesspecifik speciallärarkompetens inom ett undervisningsämne som skolledare kan uppleva att de behöver, kanske främst inom matematikämnet. Förbundet uppfattar att utredaren inte fördjupat sig tillräckligt i denna problematik.

Utredaren lyfter statistik som visar att fyra av tio elever med slutbetyget F i matematik inte fått särskilt stöd någon gång under sin grundskoletid. I den bästa av världar kan stöd från speciallärare tidigt under grundskoletiden minska behovet av, exempelvis, matematikkunniga speciallärare i senare skolformer. Men om så inte blir fallet riskerar vi att hamna i en ännu svårare situation. En lösning kan vara att erbjuda kortare fördjupningskurser i ämnen eller funktionsnedsättningar för att ytterligare spetsa kompetensen så att den passar vissa skolors unika behov.

Fördelen är en mer behovsanpassad utbildning som, förhoppningsvis, kan leda till bättre tillgång till specialpedagogisk kompetens för såväl tidiga, sammanhållna insatser som för de anpassade skolformerna och specialskolan. Sveriges Skolledare gör bedömningen att mer tydliga utbildningar relaterade till skolformer kan bidra till att förändra de strukturer som idag leder till att merparten av det särskilda stödet fortsatt sätts in under grundskolans senare år. Dessa strukturer tenderar att kvarstå trots att all forskning stöder vikten av tidiga insatser.

Förbundet stödjer utredarens bedömning att den specialpedagogiska utbildningen behöver förändras i riktning mot undervisning och ett mer elevnära specialpedagogiskt arbete men att den samtidigt ska ge kompetens för ett bredare analyserande arbete tillsammans med andra professioner inom exempelvis elevhälsan. Arbetet kommer även fortsättningsvis att behöva utföras på såväl individ- som grupp och organisationsnivå vilket ställer krav på ett utåtriktat och samverkansinriktat arbetssätt.

De två tidigare fackliga organisationerna för skolledare, Sveriges Skolledarförbund och Lärarförbundet skolledare, stod bakom den ansökan om undantagsbestämmelser från behörighetsförordningen för utbildning för elever med intellektuell funktionsnedsättning som lämnades till regeringen i samband med att legitimationsreformen infördes. Motivet var att tillgången på kompetens bedömdes som helt otillräcklig. Situationen sedan dess har inte förbättrats tillräckligt, men utredarens samlade förslag för att styra mot ökad utbildning av specialpedagoger med specialisering mot intellektuell funktionsnedsättning, ger tillräcklig grund för att Sveriges Skolledare ska dela bedömningen att det är dags att undantaget upphör att gälla.

Förslag 7.3 Undervisningsnära och professionsinriktad examen.

Sveriges Skolledare uppfattar att utredaren har gjort en väl avvägd bedömning gällande det framtida uppdraget där de specialpedagogiska arbetsuppgifterna utanför klassrummet tonas ned, men fortfarande kvarstår.

Utredaren gör en intressant genomgång av de olika ideal som präglat synen på specialpedagogiken sedan 1970-talet med tydliga pendelsvängningar mellan helt särskiljande lösningar till starkt fokus på lärmiljöer istället för individ. Grundutbildningen inom det specialpedagogiska fältet präglas fortfarande i stor utsträckning av det senare, vilket präglar de nyutexaminerade.

Förbundet ser dock att det behöver bli tydligare att specialpedagogiska insatser innebär arbete såväl på organisatorisk nivå som på den mer operativa och att utbildningen i högre grad behöver förbereda för det. Det är undervisningen i klassrummet som är utbildningens kärna och det är olyckligt om alla incitamentstrukturer för vidareutbildning leder bort från det.

I samklang med detta förhållningssätt driver Sveriges Skolledare också att innehållet i skolledaryrket i högre utsträckning än idag ska handla om undervisningsnära frågor istället för exempelvis brandsyner, polisanmälningar och ansvar för trafiksituationen vid förskolor och skolor.

Förslag 7.4 Lärarlegitimation och behörighet att undervisa
Att det ställs krav på legitimation som behörighetsgivande förutsättning för en yrkesinriktad fortbildning är i sig inte något unikt. Sveriges Skolledare anser dock att förslaget att den nya speciallärarens behörighet att undervisa ska bestämmas av innehållet i speciallärarens lärarlegitimation, i onödan begränsar lärares utvecklingsmöjligheter inom yrket. Förbundet föreslår en vidare skrivning som ger utrymme för lärare att kunna byta inriktning utifrån intresse och fallenhet, men också utifrån arbetsmarknadens behov.

Förslag 7.5.2 Följdändringar i förordning (2011:326) om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare.
Sveriges Skolledare vill återkomma till förslaget om att undantagsbestämmelserna gällande speciallärare och specialpedagoger med specialisering mot intellektuell funktionsnedsättning föreslås upphöra.

Förbundet bedömer att en fortsatt förlängning av undantaget inte är rimligt eftersom en sådan åtgärd riskerar att permanenta en syn på legitimation för dessa uppdrag som mindre viktig, när det snarast är motsatsen som gäller. Samtidigt finns det stor risk att skolledare sätts i utmanande positioner när de även fortsättningsvis kan ha svårigheter att rekrytera fullt behörig och legitimerad personal. Förbundet kräver därför insatser från såväl huvudman som stat med syfte att öka attraktiviteten i uppdragen så att bristen på sikt kan åtgärdas.

Förslag 8.1 Förstärkt utbud av speciallärarexamens specialisering mot anpassad grundskola, anpassad gymnasieskola och specialskolan inom Lärarlyftet.

I linje med förbundets synpunkt under föregående rubrik välkomnas den föreslagna satsningen.

Med vänlig hälsning

Sveriges Skolledare

Ann-Charlotte Gavelin Rydman
Förbundsordförande

Lena Linnerborg
Utbildningspolitisk chef